

١٧٥١٦

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
 الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْ
 خَلَقَ السَّمٰوٰتِیْنَ
 وَالْاَرْضَ وَجَعَلَ
 الْمَوٰتِیْنَ اَحْیٰی
 وَهُوَ الْحَیُّ الْقَیُّوْمُ
 الَّذِیْ لَا یَاخُذُ
 بِالسِّنِّیْنَ

نسخه کتب خطی
وزیر

مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران
تهیه مدارک

"بنام خدا"

دانشگاه شهید بهشتی

دانشکده حقوق

پایان نامه:

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی

موضوع:

تشدید مجازات در حقوق کیفری ایران

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر محمدعلی اردبیلی

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر رضا نوربها

نگارش:

اسماعیل عبدالمهی

پاییز

۱۳۷۲

۴۹	۵- دفاع اجتماعی
۵۲	ب- مبنای مجازات در حقوق اسلام
۵۵	گفتار چهارم: تشدید مجازات - سابقه تاریخی و تقسیم‌بندی علل تشدید مجازات
۵۷	الف- تشدید مجازات در تمدنهای بین‌النهرین، روم و یونان -
۶۱	ب- تشدید مجازات در ایران باستان
۶۴	ج- تقسیم‌بندی علل تشدید مجازات
۶۵	بند اول - تقسیم‌بندی علل تشدید مجازات بر اساس تصریح قانونی و عدم آن
۶۵	۱- علل قانونی تشدید مجازات
۶۶	۱-۱- اسباب تشدید فعلی
۶۷	۱-۲- اسباب تشدید فاعلی
۶۸	۱-۳- اسباب تشدید مفعولی
۶۹	۲- علل قضائی تشدید مجازات
۷۰	بند دوم - تقسیم بندی علل تشدید مجازات بر اساس حدود اجرایی آنها
۷۱	۱- علل خاص تشدید مجازات
۷۱	۲- علل عام تشدید مجازات
(۷۲ - ۱۴۲)	فصل دوم: علل عام تشدید مجازات
۷۲	گفتار اول - تکرار جرم
۷۳	الف- تعریف تکرار جرم و فلسفه تشدید مجازات آن
۷۴	ب- انواع تکرار جرم
۷۴	۱- تکرار جرم از نظر جرم‌شناسی
۷۶	۲- تکرار جرم از نظر حقوق کیفری

۷۶	۱-۲- تکرار جرم عام و خاص
۷۶	۲-۲- تکرار جرم دائم و موقت
۷۸	ج - تحولات قانونی و ارکان تشکیل دهنده تکرار جرم
۷۸	۱- تحولات قانونی تکرار جرم
۸۶	۲- ارکان تشکیل دهنده تکرار جرم
—	رکن اول - صدور حکم مجازات از جهت نخستین جرم ارتكابی
—	رکن دوم - ارتكاب جرم جدید
۹۲	د - مرز تشدید مجازات در تکرار جرم
۹۶	ذ - مسائل خاص تکرار جرم در موارد تعزیری
۹۶	۱- تکرار جرم و کیفیات مخففه
۹۶	۲- تکرار جرم و تصحیح حکم
۹۷	۳- تکرار جرم و آزادی مشروط
۹۸	۴- تکرار جرم و تعلیق اجرای مجازات
۱۰۰	ر - تکرار جرم در غیر تعزیرات
۱۰۳	گفتار دوم - تعدد جرم - تعاریف و تقسیمات
۱۰۵	قسمت اول - تعدد واقعی (مادی)
۱۰۶	الف - عقاید مختلف در باب تعدد واقعی
۱۰۶	۱- نظریه جمع مجازاتها
۱۰۷	۲- نظریه مجازات شدیدتر از جرم باشد
۱۰۸	۳- نظریه مجازات جرم اشد
۱۰۸	ب - تعدد واقعی در قوانین قبل از انقلاب
۱۰۹	۱- قانون مجازات عمومی ۱۳۰۴
۱۰۹	۲- ماده ۲ ملحقه به قانون آئین دادرسی کیفری

۱۱۱	۳- قانون مجازات عمومی ۱۳۵۲
۱۱۲	ج- مبانی تعدد جرم در حقوق جزای اسلام
۱۱۳	۱- تداخل اسباب
۱۱۷	۲- تداخل مسببات
۱۱۷	تکلمه: مقتضای اصلی عملی در این دو مسئله
۱۱۸	د- تعدد واقعی در فقه امامیه و عامه
۱۱۸	۱- تعدد واقعی در فقه امامیه
۱۲۱	۲- تعدد واقعی در فقه عامه
۱۲۱	۲-۱- نظریه تداخل
۱۲۳	۲-۲- نظریه جب
۱۲۴	ذ- تعدد واقعی در قانون مجازات اسلامی
۱۲۵	۱- تعدد واقعی در تعزیرات
۱۲۷	۲- تعدد واقعی در غیر تعزیرات
۱۲۷	۲-۱- تعدد واقعی در حدود
۱۲۸	۲-۲- تعدد واقعی در قصاص
۱۳۰	۲-۳- تعدد واقعی در دیات
۱۳۱	قسمت دوم - تعدد اعتباری (معنوی)
۱۳۱	الف- عقاید مختلف در مورد تعدد اعتباری
۱۳۱	۱- سیستم یکسانی تعدد واقعی و اعتباری - -
۱۳۲	۲- سیستم مبنی بر نفی تعدد اعتباری
۱۳۲	۳- سیستم مبنی بر قبول تعدد اعتباری

- ب - تعدد اعتباری در قوانین قبل و بعد از انقلاب ۱۳۳
- ج - تعدد اعتباری در موارد غیر تعزیری ۱۳۵
- د - مسائل خاص تعدد جرم در حقوق کیفری ایران ۱۳۷

فصل سوم - علل خاص تشدید مجازات : (۱۴۲-۱۸۲)

- گفتار اول - علل عینی ۱۴۲
- الف - تشدید مجازات به اعتبار تعدد مجرم ۱۴۳
- ب - تشدید مجازات به اعتبار زمان و مکان وقوع جرم ۱۴۵
- ۱- زمان وقوع جرم ۱۴۶
- ۲- مکان وقوع جرم ۱۴۸
- ۳- مستندات فقهی تشدید مجازات به اعتبار زمان و مکان وقوع جرم ۱۵۱
- ج - تشدید مجازات به اعتبار حمل اسلحه و استفاده از آن ۱۵۴
- د - تشدید مجازات به اعتبار آزار، تهدید و عنف ۱۵۵
- ذ - تشدید مجازات به اعتبار علنی بودن عمل ۱۵۸

گفتار دوم - علل شخصی ۱۶۲

- الف - تشدید مجازات به اعتبار رسمت و ما موریت دولتی ۱۶۴
- ب - تشدید مجازات به اعتبار احسان ۱۶۵
- ج - تشدید مجازات به اعتبار مسلمان بودن مجنی علیه ۱۶۸
- د - تشدید مجازات به اعتبار مستی ۱۷۰

نتیجه گیری ۱۷۵

- کتابنامه ۱۸۳

تقدیم به :

پدر و مادر عزیزم که با تحمل زحمات فراوان
و همچنین تمامی شهیدان راه حق و آزادی
که بانثار گوهر وجود خود، امر تحصیل را بسر
حقیر هموار کردند . . .

" بنام آنکه جان را فکرت آموخت "

"پیشگفتار"

سپاس و ستایش خدایی سزا است که آدمی را قوه تعقل و تفکر عطا نمود تا بتواند راه خیر و شر، سعادت و شقاوت را تشخیص داده و در مسیر هدایت و سبیل حق گام بردارد. از خداوند متعال بسیار شاکر و سپاسگزارم که حقیر را توفیق کسب علم و دانش مبذول داشت که بتوانم به اندازه بضاعت بسیار ناچیز خود فکر و روح مرا به حرکت درآورده و از آثار و مواهب لایتناهی الهی، هر چند از نظر مادی، استفاده کنم، زیرا، تا رسیدن به بندگی خداوند و تعالی معنوی که غایت وجودی هر شخص است، فاصله بسیاری در پیش رود ارم.

بعد از حمد و ثنای پروردگار، لازم می‌دانم مختصری را جع به موضوع تحقیق و روند اجرایی آن صحبت کنم.

مطابق مشی و ضوابط معمول در تحصیلات تکمیلی دانشجویان بایستی موضوعی را بعنوان پایان نامه تحصیلی خود انتخاب نموده و پیرامون آن به بررسی و تحقیق بپردازند. ما نیز در همین راستا موضوع "تشدید مجازات در حقوق کیفری ایران" را به گروه محترم حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشکده حقوق پیشنهاد نمودیم که

ب

پس از تصویب، بطور جدی آنرا دنبال کردم. .
در این باره، بسیاری از منابع اعم از کتب و نشریات که بنحوی با موضوع
ارتباط داشت، مورد مطالعه و استفاده قرار گرفته. بعلاوه از نظریات ارشادی
بسیار ارزنده عده‌ای از قضات و حقوق‌دانان، بویژه اساتید ارجمند گـروه
حقوق جزای دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی بهره مند شدم. بنا بر این،
فرصت را غنیمت شمرده و به مصداق "من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق"
بر خود فرض می‌دانم که از حمایات بی دریغ آنها خصوصا "جناب آقای دکتر محمد علی
اردبیلی که با طیب خاطر راهنمایی حقیر را قبول فرموده و با راهنماییهای بسیار
صمیمی و موثر خود مرا یاری کردند. قلبا "تشکر و سپاسگزاری کنم و از خداوند
متعال توفیق هر چه بیشتر آن بزرگواران را در راه مقدس تعلیم و تربیت
دانشجویان خواستار هستم. .

من الله التوفيق وعليه التكلان

اسماعيل عبداللهي

"مقدمه"

تشدید مجازات در حقوق کیفری ایران ، موضوعی است که بعنوان رساله کارشناسی ارشد پیرامون آن بحث خواهیم کرد. این موضوع، از جمله موضوعات کیفری است که در ادوار و اعصار مختلف مورد توجه بوده است و از سابقه طولانی برخوردار می باشد .

جرم همیشه مخالف احساسات ، جسم و جان افراد بوده و بنا بر این واکنش تنفرآمیز و توأم با انزجار آنها را نیز به همراه داشته است . هر چند واکنش مزبور در طول تاریخ دچار تحول و تطور گشته است ، لیکن همواره و بویژه در شکل اخص آن ، یعنی ، مجازات خودنمایی کرده و بعنوان حربه‌ای علیه تجری و تجاوز خلافکاران بکار گرفته شده است .

بعلاوه ، به لحاظ تفاوت مجرمین از حیث تمایلات و خصائص روحی و همچنین وضعیت کیفری و واکنش متناسب با جرم و حالات مجرم ضروری بنظر می رسد .
بنحوی که گاهی اوقات مستلزم رعایت تخفیف و ارفاق نسبت به مجرم و گاهی اوقات نیز مستلزم شدت عمل بوده است .

این روش که در شکل علمی آن ، از دستاوردهای حقوق جدید بشمار می رود ، علاوه بر اینکه معقول و عادلانه است ، منطبق با مصالح اجتماعی نیز خواهد بود .
بهر حال ، حربه تشدید مجازات با توجه به جرم ارتكابی و جهات روحی مجرم ،

از عوامل بازدارنده افراد در مسیر ارتکاب جرم و تجدید آن و به تبع آن تامین امنیت و ثبات جامعه بشری محسوب می شود . .

«اصولا» ، تشدید مجازات بر مبنای علل و کیفیاتی است که مقرون به جرم ، مجرم و مجنی علیه است . برای مثال ، کیفیات مشدده زمان و مکان وقوع جرم و سمت دولتی به ترتیب ناظر به جرم و شخصیت مجرم و مجنی علیه می باشد . چون جهات (علل) تشدید مجازات در مقررات فعلی با آنچه در قوانین سابق بوده ، از حیث ماهیت و نوع دچار تغییراتی شده است و به تبع آن ، مسائل و ابهاماتی در عمل پدیدار گشته است ، ضروری بنظر رسید که در این باره تحقیق شود تا علاوه بر بررسی علل تشدید مجازات ، نارسائیهای قانونی موجود بیش از پیش روشن گردد . .

از آنجا که قوانین موجود ملهم از فقه پویای اسلام است ، لذا بررسی تحولات مزبور کامل نخواهد بود ، مگر آنکه به منابع اصلی آن ، یعنی فقه اسلام مراجعه شود . به این ترتیب ، بررسی مقررات تشدید مجازات با توجه به مبانی شرعی آن ، انگیزه و داعی انتخاب این موضوع است . .

مطالب مربوط به موضوع مزبور در سه فصل تهیه و تدوین شده است . .

فصل اول نوشتار حاضر به بررسی پاره ای از موضوعات مقدماتی که در واقع زیربنای مباحث و فصول بعدی را تشکیل می دهد ، می پردازد . در این فصل ابتدا پیرامون مفهوم لغوی و اصطلاحی مجازات و تمیز آن از سایر مفاهیم مشابه بحث به میان آمده است که در نوع خود تا زگی دارد . سپس با توجه به تعاریف ارائه شده ، ویژگیها و عناصر مجازات احصاء شده است . از آنجا که ، در طول تاریخ در اعمال مجازات تهیه ، اهداف و مبانی

متفاوتی مورد نظر بوده است و گذشت زمان باعث تنوع و تحول آنها شده است . .
 مبحث بعدی این فصل، به بررسی اهداف و مبنای مجازات با توجه به ادوار مختلفه
 تاریخی، خصوصا " حقوق اسلام اختصاص دارد، فی الواقع، در هر نظام کیفری
 از اجرای مجازاتها، دو هدف عمده تعقیب می شود: یکی هدف آنی یا فوری و دیگری
 هدف غائی . .

منظور از هدف آنی، آن سلسله اهدافی است که در هنگام اجرای مجازات یا در کوتاه
 مدت مورد نظر است. برای مثال، ارباب فردی و یا جمعی در زمره اهداف آنسی
 اجرای مجازات قرار می گیرند . .

اما منظور از هدف غایی، چیزی است که سیستم کیفری من حیث المجموع،
 به منظور نیل به آن ایجاد شده است و به اصطلاح غایت و مقصود اصلی و نهایی اجرای
 مجازات محسوب می شود. مباحث مطروحه در ذیل عنوان اهداف آنی اجرای مجازات
 یا بطور کلی اهداف مجازات در سه بخش به شرح زیر تقریر شده است :

الف - اهداف مجازات در جوامع اولیه

ب - اهداف مجازات در جوامع کنونی

ج - اهداف مجازات در اسلام

در مورد هدف غایی مجازات و یا در اصطلاح شایع و رایج آن، یعنی، فلسفه و مبنای
 مجازات به طور مفصل و عمیق بحث به میان آمده است. مطالب مورد بررسی در این
 مورد، به دو بخش: یکی مبنای مجازات در حقوق موضوعه و دیگر مبنای مجازات در
 حقوق اسلام تقسیم شده است. انتقام، فایده اجتماعی، اجرای عدالت و رعایت
 اخلاق، اندیشه مختلط (نفع طلبی و اجرای عدالت) و دفاع اجتماعی از عمده ترین
 مواردی است که بعنوان مبنای مجازات در حقوق موضوعه تشریح و تبیین شده است.
 هر چند مبنای مزبور در طول تاریخ و با توجه به تحولات اجتماعی، فرهنگی

و علمی جوامع حاصل شده است ، لیکن در حقوق اسلام بطور همزمان و در همان ابتدای تشریح آن مورد توجه بوده است که این خود نشان دهنده نهایت صلابت اتفاق ، کمال و ژرف نگری حقوق اسلام است . بنابراین ، بررسی مبانی مجازات در حقوق اسلام ، فاز دیگر مورد مطالعه در این بخش است .

و بالاخره فصل اول ، با بررسی موضوع سابقه تاریخی تشدید مجازات و تقسیم بندی علل آن به پایان می رسد . در بدو امر ، وضعیت تشدید مجازات در پاره‌های از تمدنهای باستانی از جمله تمدنهای بین‌النهرین ، روم و یونان و همچنین ایران باستان بررسی می شود ، سپس تقسیمات مختلفه علل تشدید مجازات مورد مذاکره قرار می‌گیرد .

به طور کلی ، علل مزبور از دو جهت تقسیم بندی شده است : یکی از جهت تصریح آنها در قانون و عدم آن ، و دیگر از جهت حدود و قلمرو اجرایی آنها . لازم به تذکر است که هر کدام از جهات مزبور دارای تقسیمات جزئی تری است که به تفصیل راجع به آنها بحث شده است . بر اساس تقسیم بندی علل تشدید مجازات ، فصل دوم و سوم بین مجموعه به بررسی علل عام و خاص تشدید مجازات اختصاص دارد . منظور از علل عام تشدید مجازات ، موجباتی است که در بخش اعظمی از جرائم قابل اجراء بوده و وجود آنها در تشدید مجازات مرتکب موثر است .

آنچه در فصل دوم ذیل عنوان علل عام تشدید مجازات مورد بحث قرار گرفته است ، تکرار و تعدد جرم می باشد . به لحاظ تفاوت ماهوی موضوعات اخیر ، گفتار اول این فصل ، به بررسی احکام و مسائل مربوط به تکرار جرم اختصاص یافته است . تعریف تکرار جرم و فلسفه تشدید مجازات ، انواع تکرار جرم از دیدگاه جرم‌شناسی و حقوق کیفری ، بررسی تحولات قانونی و ارکان تشکیل دهنده تکرار جرم ، مرز تشدید مجازات و همچنین بررسی مسائل تکرار جرم در موارد تعزیری

و غیر تعزیری از مهمترین مباحث مطروحه در این گفتا راست .

در گفتار دوم، تعدد جرم مورد بحث واقع شده که در دو قسمت به شرح ذیل

ارائه می شود:

قسمت اول: تعدد واقعی (مادی) - در این قسمت عقاید مختلف در باب تعدد واقعی، بررسی تحولات قانونی و مبنایی تعدد جرم در حقوق جزای اسلام، تعدد واقعی در فقه امامیه و عامه و بالاخره، تعدد واقعی در تعزیرات و غیر تعزیرات تجزیه و تحلیل می شود. آنچه در این قسمت از اهمیت ویژه ای برخوردار است، بررسی مبنایی تعدد جرم در حقوق جزای اسلام و همچنین تعدد واقعی در مذا هسب امامیه و عامه می باشد که علاوه بر نبودن آن، فی الواقع نشان دهنده زیربنای فکری مقنن در این زمینه است. در این مورد، با توجه به منابع اصولی، نظریات تداخل اسباب و مسببات و همچنین مقتضای اصل عملی در هنگام شک در تداخل یا عدم تداخل اسباب متعدد مورد بحث و دقت واقع شده است .

قسمت دوم: تعدد اعتباری (معنوی) - در این رابطه، سیستم های مختلف تعدد اعتباری، تعدد اعتباری در قوانین قبل و بعد از انقلاب، تعدد اعتباری در موارد غیر تعزیری و مسائل خاص تعدد جرم در حقوق کیفری ایران بررسی خواهد شد.

آخرین فصل نوشتار حاضر، ناظر به علل خاص تشدید مجازات است .

مقصود از علل خاص تشدید مجازات، کیفیات و شرائطی است که حاکم بر جرم و یا جرائم بخصوصی بوده و صرفاً در همان مورد یا موارد خاص باعث تشدید مجازات می شود. با توجه به تجدید نظر در قوانین کیفری بر مبنای فقه اسلام، اهتمام بر این بوده است که عناوین خاص تشدید مجازات مطابق حقوق عرفی و اسلام مورد بحث قرار گیرد. به لحاظ تفاوت علل خاص تشدید مجازات از حیث آثار و به منظور تسهیل امر، آنها را ذیل دو عنوان: علل عینی و شخصی مورد بحث قرار داده ایم .

در گفتار اول ، موضوعات عینی همچون تعدد مجرم ، زمان و مکان وقوع جرم آزار ، تهدید و عنف و ارتکاب جرم بطور علنی بررسی می شود . بعلاوه ، فلسفه تشدید مجازات بواسطه هر کدام از کیفیات مزبور ، بطور دقیق یادآوری شده است .

گفتار دوم این فصل ، به تشریح و تبیین علل شخصی تشدید مجازات اختصاص دارد . احسان ، مسلمان بودن مجنی علیه ، سمت و ما موریت دولتی و بالاخره مستی ، مباحث تشکیل دهنده این گفتار است .

ناگفته پیداست که عناوین خاص تشدید مجازات محدود و منحصر به موارد فوق نیست ، بلکه مصادیق دیگری نیز وجود دارد از جمله کهنلت سن ، قرابت و ارتباط بین مجرم و مجنی علیه ، داشتن سرعت زیاد در حین رانندگی و ... که بعلاوه جلوگیری از اطاله کلام از ذکر و توضیح آنها اجتناب شده است . در نهایت ، رساله بایک نتیجه گیری و جمع بندی از کلیه مطالب به پایان می رسد . با این آرزو که این تلاش ناچیز مورد رضایت حق تعالی واقع شود ، از انذات اقدس باری ، موفقیت روزافزون مسلمین و تابودی جمیع زورگویان و زرمداران عالم را مسئلت می نمائیم . آمین .

انه خیرناصرو معین